DOI: https://10.5281/zenodo.17892071

NEFT VA GAZ SANOATINING EKOLOGIYAGA TA'SIRI VA UNI KAMAYTIRISH

Isoqov Ziyodullo Shoyim o'g'li
"Atrof-muhit muhofazasi" yo'nalishi 1-bosqich magistranti
Qarshi Davlat Texnika Universiteti

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada ishlab chiqarilgan tavsiyalarga asosan neft mahsulotlarini ishlatishda atrof-muhitga ta'sir darajasini aniqlash va ekologiyaga ta'sirini kamaytirishni ta'minlashdagi faoliyatini oshirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Yog', toksik birikmalar, dizel, gaz, azot, havoning ifloslanishi, issiqxona effekti, shovqin ifloslanishi, elektronagnit ifloslanish, transport vositalari, zaxarli moddalar.

THE ENVIRONMENTAL IMPACT OF THE OIL AND GAS INDUSTRY AND ITS MITIGATION

Isokov Ziyodullo
"1st year Master's student in Environmental Protection"
Karshi State Technical University"

ABSTRACT

The recommendations developed in this article mainly serve to increase its performance in determining the degree of environmental impact on the use of petroleum products and ensuring a reduction in its impact on ecology.

Keywords: Oil, current compounds, diesel, gas, nitrogen, air pollution, greenhouse effect, noise pollution, electromagnetic pollution, vehicles, toxic substances.

Neft sanoatining atrof-muhitga ta’siri juda ko‘p foydalaniladigan neft tufayli keng va qimmat. Xom neft va tabiiy gaz zamonaviy kundalik hayot va jahon iqtisodiyotining ko‘plab jihatlarini ta’minlaydigan asosiy energiya va xom ashyo manbalari hisoblanadi. So‘nggi 50 yil ichida ularning ta’minoti tez o‘sib borayotgan insoniyat, ijodkorlik, bilim va iste’molchilik talablarini qondirish uchun tez o‘sdi.

Neft va gazni qazib olish, tozalash va tashish bosqichlarida katta miqdordagi toksik va toksik bo‘lmagan chiqindilar hosil bo‘ladi. Uchuvchi organik birikmalar, azot va oltingugurt birikmalari va to‘kilgan neft kabi ba’zi sanoat yon mahsulotlari havo, suv va tuproqni noto‘g‘ri boshqariladigan hayot uchun zararli darajada ifloslantirishi mumkin. Iqlimning isishi, okeanning kislotalanishi va dengiz sathining ko‘tarilishi sanoat chiqindilari natijasida kuchaygan global o‘zgarishlardir. Insonning barcha faoliyati orasida qazilma yoqilg‘ilarining yonishi yer biosferasida uglerodning doimiy to‘planishiga eng katta hissa qo‘shadi. Xalqaro energetika agentligi va boshqalarning ta’kidlashicha, neft va gazdan foydalanish rekord darajadagi 63%

19milliard tonna) dan 43,4 milliard CO2 atmosferaga 2019 yil davomida barcha energiya manbalaridan chiqarilgan, ko‘mirdan foydalanish esa 54% ni tashkil etgan.

Neft ko‘plab tarkibiy qismlarning murakkab aralashmasidir. Ushbu tarkibiy qismlarga to‘g‘ri zanjirli, aromatik va politsiklik uglevodorodlar kiradi. Yog‘larning toksikligini toksik potensial yoki ushbu komponentning suvda eruvchanligi bo‘yicha yog‘ning har bir alohida komponentining toksikligi yordamida tushunish mumkin.

Turli xil yog‘lar va neft bilan bog‘liq mahsulotlar turli darajadagi toksiklikka ega. Toksiklik darajasiga ob-havo, eruvchanlik kabi ko‘plab omillar, shuningdek qat’iylik kabi kimyoviy xususiyatlar ta’sir qiladi. Ko‘pgina hollarda, iste’molchilar mas’uliyatli foydalanish va yo‘q qilish bilan shug‘ullanganda, ta’sirlar xavfsiz darajaga tushirilishi mumkin. Muayyan mahsulotlarni ishlab chiqaruvchilar atrof-muhitni loyihalash amaliyoti orqali ta’sirlarni yanada kamaytirishi mumkin.

Neft sanoatidan chiqadigan chiqindilar neft ishlab chiqarish jarayonining qazib olishdan iste’mol bosqichigacha bo‘lgan har bir zanjirda sodir bo‘ladi. Ekstraksiya bosqichida gazni shamollatish va yoqish nafaqat metan va karbonat angidridni, balki azot oksidi va aerozollar kabi boshqa ifloslantiruvchi moddalarni ham chiqaradi. Ba’zi yon mahsulotlarga uglerod oksidi va methanol kiradi. Yog‘ yoki neft distillatlari yoqilganda, odatda yonish to‘liq bo‘lmaydi va kimyoviy reaksiya suv yoki karbonat angidrid bo‘lmagan yon mahsulotlarni qoldiradi.

Har bir transport turi atrof-muhitni ifloslantiradi, ifloslanishning 89%i avtoulov transporti tomonidan amalgam oshiriladi. Ushbu turdagi avtoulovlar, avtobuslar va boshqa transport vositalari turli ekologik muammolarga sabab bo‘ladi. Bular:

1) Havoning ifloslanishi; 2) Issiqxona effekti; 3) Shovqin ta’siri;

4) Elektromagnit ifloslanish; 5) Odamlar va hayvonlar sog‘ligining yomonlashishi.

Neft va neft mahsulotlarining yonish jarayoni kislota yomg‘irlarining ko‘payishiga zamin yaratadi, azot oksidi bilan oltingugurt dioksidi atmosferadagi suv bilan birikib kislotali yomg‘irlar hosil qiladi.

Yuqoridagi zararli ta’sirlarni kamaytirish va bartaraf etish maqsadida butun dunyo, jumladan, hukumatimiz ham turli xil chora tadbirlar olib bormoqda. Shulardan eng e’tiborlisi “Atrof-muhitning ifloslanish darajasini baholash tizimini yanada takomillashtirish to‘g‘risida”gi hukumatning 03.06.2021 yildagi 343-sonli qarorini alohida e’tirof qilishimiz kerak. Qarorga kora, Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish Davlat qo‘mitasida atrof tabiiy muhit Davlat monitoringi tizimining Yagona geoaxborot ma’lumotlar bazasi yaratilgan. Yuqoridagi qaror

bilan O‘zbekistonda atrof tabiiy muhit monitoringi dasturi tasdiqlangan. Unga ko‘ra:

- Suv resurslari, atmosfera havosi va tuproqlarni ifloslantiruvchi manbalar monitoringi;

- Atmosfera havosi, yer usti va yer osti suvlari hamda yerlarning ifloslanishi monitoringi;

- Ko‘llar ekotizimlari monitoringi;

- O‘simlik va hayvonot dunyosi ob’ektlari monitoringi;

- Atrof muhitning transchegaraviy ifloslanish monitoringi olib borilishi belgilangan.

Albatta, yuqoridagidek qonun va qarorlar atrof-muhitni, ekologiyamizni asrashga zamin bo‘lib xizmat qiladi, lekin barchamiz o‘z ekologik saviyamizni, ekologik bilimimizni oshirgan holda atrof-muhitga ehtiyotkorona munosabatda bo‘lishimiz kerak. Zero, ona tabiat bizninig qilgan xatolarimizni aslo kechirmaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI: (REFERENCES)

1. Mirziyoyev Sh.M. “Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga quramiz”. –T: O‘zbekiston, 2017.-488 b

2. Рахматуллаев М.Х. Юлдошов Б.Т. «Меъморчилик ва курилиш муаммолари» илмий-техник журнали.

3. Eshboyev B.T, Yusupov Sh.D. Tabiiy resurslardan nooqilana foydalanishning muammolari “O‘zbekistonning innovatsion taraqqiyotida yoshlarning o‘rni” mavzusidagi yosh olimlar va iqtidorli talabalarning respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari to‘plami. Qarshi 2023, (344-346 b.).

4. Abdullayev X.A “Biogeoximiya va tuproq muhofazasi asoslari” Toshkent, “O‘qituvchi” 1989 yil

5. Abdullaev S.I. Aholining o‘sishiga bog‘liq holda yer zaxiralaridan oqilona foydalanish. - “Muxandisldik-ekologiya yo‘nalishidagi fanlarni o‘qitish uslubiyoti va ilmiy izlanishlar” mavzusidagi Respublika ilmiy uslubiy seminarining ilmiy ishlar

to‘plami. T., 2002 58-60 b

6. Тухтаев А. "Экология". Тошкент. "Укитувчи", 1998.

7. Тухтаев А. ва Хамидов А. "Табиатни мухофаза килиш ва экология асослари". Тошкент. "Укитувчи", 1994.

8. Отабоев Ш. ва Нишонов М. "Инсон ва биосфера". Тошкент. "Укитувчи", 1995.

9. Турсунов Х. "Экология асослари ва табиатни мухофаза килиш". Тошкент. "Укитувчи", 1997.

10. Мухаммадиев А.М.ва бошкалар "Табиат мухофазаси ва экология". Тошкент. "Укитувчи", 1986.

11. Баратов П. "Табиатни мухофаза килиш". Тошкент. "Укитувчи", 1991.Бекназов Р.У., Новиков Ю.В. "Охрана природы". Ташкент. "Укитувчи", 1995.

12. Экхольм Э "Окружаюшая среда и здоровье человека". М. "Прогресс", 1990.

13. Реймерс Н.Ф. "Прир

14. одопользование" Словарь-справочник. М. "Мысль", 1990.